

***Xanthoria ulophyllodes*, een nieuw macrolicheen voor Nederland**

André Aptroot & Kok van Herk

A. Aptroot & C.M. van Herk. *Xanthoria ulophyllodes*, a macrolichen new to the Netherlands.

The lichen *Xanthoria ulophyllodes* Räs. is reported for the first time from the Netherlands. It was found on *Ulmus* on two different islands in the Wadden Sea, both in lichenologically well-known sites.

Iedereen kent Dooiermos (*Xanthoria*), het is vaak één van de eerste korstmossen die je leert kennen. In dit geval geldt een beetje: bekend maakt onbemind, want wie verzameld er nu *Xanthoria*'s? Het heeft daarom lang geduurd voordat er enige duidelijkheid is gekomen in de omgrenzing van de soorten. Het is vooral de verdienste van Poelt; enkele van zijn allerlaatste publicaties gingen over *Xanthoria*'s (Giralt, Nimis & Poelt 1993; Poelt & Petutschnig 1992a, 1992b).

De essentie van deze publicaties is dat er een paar meer soorten zijn dan tot dusverre werd aangenomen. In de Engelse flora (Purvis et al. 1992) wordt *X. ulophyllodes* nog als synoniem van *X. fallax* vermeld, met een beschrijving die het midden houdt tussen beide soorten. In de laatste Duitse flora (Wirth 1995) worden de opvattingen van Poelt gevolgd, echter zonder een afbeelding van *X. ulophyllodes* te geven.

Het duurde tot onze excursie met Franz Berger naar de Donau-oeveren in Oostenrijk in september 1996 voordat we een beter beeld van deze soort kregen. De soort groeit daar op zonnige silicaatrotsen in het laagland (400 m, herb. Aptroot 39999).

Tot onze verbazing hebben we deze soort allebei onafhankelijk ook in Nederland gevonden, en wel op iepen op Waddeneilanden. Het betreft allebei vrij grote collecties die al in het veld herkend waren als afwijkend. De vindplaatsen zijn: Ameland, Nes, 180,5/606,6, 17-9-1995, leg. & herb. Aptroot no. 36322 en Terschelling, West-Terschelling, Commandeurstraat, 143,5/596,8, 20-9-1993, leg. & herb. van Herk.

Het materiaal van beide locaties wijkt duidelijk af van de erop lijkende *X. candelaria* door de bredere, deels aanliggende en gebogen lobben (i.p.v. de bekende opstaande bloemkooltjes), het bezit van rizen en de langere, staafvormige pycnosporen ($3,5 \times 1 \mu\text{m}$).

Het is opvallend dat hij tot dusverre alleen op de vanouds rijke iepen op de Waddeneilanden is gevonden, wat zou kunnen wijzen op een kritische ecologie. De toekomst zal uitwijzen of hij ook elders voorkomt en zich wellicht gaat ontpoppen als een echte *Xanthoria*.

Overigens is de soort op beide plaatsen mogelijk geen nieuwkomer. Hoewel deze iepen in het verleden al herhaaldelijk zijn onderzocht (o.a. Brand & Ketner-Oostra 1983), werd de soort mogelijk niet als iets bijzonders herkend.

De soort groeit op Terschelling samen met o.a. *Hyperphyscia adglutinata* (met ap.), *Physconia grisea* (met ap.), *Opegrapha niveoatra*, *Lecanora horiza* en *Xanthoria calcicola* (alle herb. van Herk); op Ameland o.a. met *Hyperphyscia adglutinata*, *Caloplaca flavocitrina*, *Candelaria concolor*, *Lecania cyrtella*, *L. inundata*, *Lecanora albescens* en *L. horiza* (Van den Boom & Aptroot 1996), dus met veel zon-minnende, normaliter steen-bewonende soorten, wat weer leuk aansluit bij de ecologie van deze soort in Oostenrijk.

De kleur is wat geler in het Nederlandse materiaal, maar dit is een zeer variabele eigenschap in *Xanthoria*'s, die immers vaak zelfs van oranje tot geel tot gedeeltelijk of zelfs geheel grijs gekleurd zijn.

Als Nederlandse naam stellen we Ulevellemos voor, zowel verwijzend naar de zuurtjeskleur en de min of meer onregelmatige ulevellemos-vorm als naar (een verhaspeling van) de wetenschappelijke naam. Dit in de wetenschap dat uiteindelijk minstens alle inheemse macrolichenen een Nederlandse naam behoeven.

Literatuur

- Boom, P.P.G. van den & A. Aptroot. 1996. De lichenologische najaarsexcursie van 1995 naar Ameland (prov. Friesland). *Buxbaumiella* 39: 47-52.
- Brand, A.M. & R. Ketner-Oostra. 1983. Lichens. In: K.S. Dijkema & W.J. Wolff (ed.), *Flora and vegetation of the Wadden Sea islands and coastal areas*.
- Giralt, M. P.L. Nimis & J. Poelt. 1993. Studien über einige Arten der Flechtengattung *Xanthoria* mit isidiiformen vegetativen Diasporen. *Journal of the Hattori Botanical Laboratory* 74: 271-285.
- Poelt, J. & W. Petutschnig. 1992a. Beiträge zur Kenntnis der Flechtenflora des Himalaya IV. Die Gattungen *Xanthoria* und *Teloschistes* zugleich Versuch einer Revision der *Xanthoria candelaria*-Gruppe. *Nova Hedwigia* 54: 1-36.
- Poelt, J. & W. Petutschnig. 1992b. *Xanthoria candelaria* und ähnliche Arten in Europa. *Herzogia* 9: 103-114.
- Purvis, O.W., B.J. Coppins, D.L. Hawksworth, P.W. James & D.M. Moore. 1992. *The lichen flora of Great Britain and Ireland*. Natural History Museum, London.
- Wirth, V. 1995. *Die Flechten Baden-Württembergs*. Ed. 2. Ulmer Verlag, Stuttgart.